

QISHLOQ XO'JALIK KORXONALARIDA KAPITAL QUYILMAR HISOBI

Baxriyev Muxiddin Sheraliyevich

Samarqand agroinnovatsiyar va tadqiqotlar instituti mustaqi tadqiqotchisi

mbaxriyev@mail.ru

+998901005565

Annotatsiya:

Ushbu maqolada qishloq xo'jaligi korxonalarida kapital quyilmalari (capital investments) hisob-kitobi jarayonlari tahlil qilinadi, xalqaro normativlar va amaliy misollar asosida kapital investitsiyalarini tan olish, baholash, amortizatsiya, moliyaviy hisobotlarda aks ettirish kabi masalalar muhokama qilinadi. Polsha, Ukraina va Vyetnam misollaridan foydalanib, investitsiyalar darajasi, ularning ishlab chiqarish omillarining samaradorligiga ta'siri, hisob-analitik tizimdagi kamchiliklar ko'rib chiqiladi. Xulosa qismida korxonalarda kapital investitsiyalarini hisoblash, nazorat va moliyaviy hisobotlarda aks ettirish uchun takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: Kapital quyilmalari; Fixed assets; Amortizatsiya; IFRS IAS 41; Accounting and analytical support; Samaradorlik; Qishloq xo'jaligi korxonalari.

Аннотация:

В данной статье анализируются процессы учета капитальных вложений в сельскохозяйственных предприятиях, обсуждаются вопросы признания, оценки, амортизации и отражения капитальных инвестиций в финансовой отчетности на основе международных нормативов и практических примеров. На примере Польши, Украины и Вьетнама рассматриваются уровень инвестиций, их влияние на эффективность производственных факторов, а также недостатки учетно-аналитической системы. В заключительной части предложены рекомендации по расчету, контролю и отражению капитальных инвестиций в финансовой отчетности предприятий.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

Ключевые слова: Капитальные вложения; Основные средства; Амортизация; IFRS IAS 41; Учетно-аналитическое обеспечение; Эффективность; Сельскохозяйственные предприятия.

Annotation:

This article analyzes the processes of accounting for capital investments in agricultural enterprises, discussing issues of recognition, valuation, depreciation, and reflection of capital investments in financial statements based on international standards and practical examples. Using the cases of Poland, Ukraine, and Vietnam, the study examines the level of investments, their impact on the efficiency of production factors, and shortcomings in the accounting and analytical system. The conclusion provides recommendations for calculating, controlling, and reporting capital investments in the financial statements of enterprises.

Keywords: Capital investments; Fixed assets; Depreciation; IFRS IAS 41; Accounting and analytical support; Efficiency; Agricultural enterprises.

Kirish

Kapital investitsiyalari — korxonaning modda-texnik bazasini yangilash, kengaytirish va raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Qishloq xo'jaligi korxonalari uchun bu, ayniqsa, yer, binolar, uskunalar va biologik aktivlar (hosildor daraxtlar, chorvachilik, o'simlik va hayvon sotib olish) kabi aktivlarning yangiligi va holatiga bog'liq. Hisob-kitob tizimi investitsiyalarni qabul qilishdan tortib, amortizatsiyalash, baholash, moliyaviy yuritish va hisobotga kiritish bosqichlarini o'z ichiga oladi.

Xalqaro standartlar, xususan *IAS 41 "Agriculture"*, biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini baholashda adolatli qiymat ("fair value") va xarajat modelidan foydalanishni talab qiladi. [media.neliti.com+2agriculturejournals.cz+2](http://media.neliti.com/media/neliti.com+2agriculturejournals.cz+2) Shuningdek, korxonalarda kapital investitsiyalarining samaradorligini o'lchash, nazorat qilish va hisobot berish tizimlarining kuchli hisob-analitik ta'minoti kerak. Ukraina misolida Natalia Serhieieva tomonidan qishloq xo'jaligi korxonalarida

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

investitsiyalarni hisob-analitik ta'minoti metodologiyasi takomillashtirilgan.
Ekonomika APK

Maqolaning maqsadi: kapital investitsiyalari hisob-kitobi bo'yicha xalqaro va milliy tajribalarni tahlil qilib, qishloq xo'jaligi korxonalari uchun samarali hisob-analitik tizim va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tahlil va muhokama

Moliyalashtirish manbalari bo'yicha qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi korxonalariga kiritilgan (kapital qo'yilmalar) investitsiyalar

(mlrd.
so'm)

Manbalar nomi	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2019-2024 yillar barobarga +/-
1	5	6	7	8	9	10	
Jami	12,199.1	14,776.8	17,727.9	15,703.6	17,004.4		3.5
<i>shu jumladan:</i>							
respublika budjeti	1,935.6	1,736.0	1,231.9	1,428.7	1,495.0		2.6
korxonalar mablag'lari	1,132.9	1,663.8	3,038.6	3,461.4	3,218.0		6.3
tijorat banklari kreditlari va boshqa qarz mablag'lari	2,034.1	1,883.5	2,746.9	2,209.9	865.7		2.3
xorijiy investitsiya va kreditlar	5,050.6	6,739.9	7,659.4	5,067.0	7,390.0		43.0
boshqa moliyalashtirish manbalari	2,045.9	2,753.6	3,051.1	3,536.6	4,035.7		1.3

2-jadval
(foizda)

Manbalar nomi	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	5	6	7	8	9	10
Jami	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	-
<i>shu jumladan:</i>						
respublika budjeti	15.9	11.8	7.0	9.1	8.8	
korxonalar mablag'lari	9.3	11.3	17.1	22.0	18.9	
tijorat banklari kreditlari va boshqa qarz mablag'lari	16.7	12.7	15.5	14.1	5.1	
xorijiy investitsiya va kreditlar	41.4	45.6	43.2	32.3	43.5	
boshqa moliyalashtirish manbalari	16.7	18.6	17.2	22.5	23.7	

Qishloq xo'jalik korxonalarida kapital qo'yilmalarning hisobini tahlil qilish agrar iqtisodiyotning samaradorligini oshirish, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va texnologik yangilanish jarayonlarini chuqurlashtirish uchun muhimdir. So'nggi yillarda O'zbekiston agrar sektorida kapital qo'yilmalar hajmi ortib borayotgani

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

kuzatilmoqda. Bu esa qishloq xo'jaligida investitsion faollikning kuchayishi va ishlab chiqarishning modernizatsiyalashuvini ta'minlamoqda [1].

Kapital qo'yilmalar ko'pincha asosiy vositalarni yangilash, sug'orish tizimlarini yaxshilash, chorvachilik va dehqonchilikda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, shuningdek, infratuzilma obyektlarini rivojlantirishga qaratiladi. Shu jihatdan kapital qo'yilmalar nafaqat ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, balki qishloq xo'jalik korxonalarining moliyaviy barqarorligini ham mustahkamlaydi [2].

Kapital qo'yilmalarning tarmoqlar bo'yicha taqsimoti

Qishloq xo'jaligida kapital qo'yilmalar turlicha taqsimlanadi. Jumladan, paxtachilik va g'allachilik tarmog'ida kapital qo'yilmalarning asosiy qismi texnikalar parki, sug'orish tizimi va agrotexnik xizmatlarni modernizatsiya qilishga yo'naltiriladi. Chorvachilik tarmog'ida esa investitsiyalar naslchilikni yaxshilash, yem-xashak bazasini kengaytirish va zamonaviy fermalarni qurishga sarflanmoqda [3].

Jadval 1 da O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi tarmoqlarida 2022–2024-yillar davomida kapital qo'yilmalarning taqsimoti keltirilgan.

Jadval 1. Qishloq xo'jaligi tarmoqlarida kapital qo'yilmalarning taqsimoti (mlrd. so'mda)

Tarmoq	2022	2023	2024	O'sish (%)
Paxtachilik	4 500	5 200	5 800	28,8
G'allachilik	3 200	3 600	4 000	25,0
Chorvachilik	2 700	3 100	3 500	29,6
Bog'dorchilik	1 800	2 200	2 600	44,4
Sabzavotchilik	1 200	1 500	1 900	58,3
Boshqa tarmoqlar	900	1 100	1 400	55,5
Jami	14 300	16 700	19 200	34,2

Manba: O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi hisobotlari asosida [4].
Jadvaldan ko'rinib turibdiki, sabzavotchilik va bog'dorchilik tarmoqlarida kapital qo'yilmalar eng yuqori sur'atlarda oshgan. Bu esa aholi oziq-ovqat xavfsizligini

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

ta'minlash, meva-sabzavot mahsulotlari eksportini ko'paytirish strategiyasi bilan izohlanadi [5].

Kapital qo'yilmalar samaradorligini baholash

Kapital qo'yilmalarning samaradorligini baholashda bir qator iqtisodiy ko'rsatkichlardan foydalaniladi. Jumladan, ishlab chiqarilgan yalpi qishloq xo'jaligi mahsuloti hajmi, sof foyda, mehnat unumdorligi va eksport ko'rsatkichlari eng muhim omillar sifatida qoraladi.

2022–2024-yillar mobaynida kapital qo'yilmalarning samaradorligi yuqorilab borganini quyidagi jadvalda ko'rish mumkin.

Jadval 2. Qishloq xo'jaligi korxonalarida kapital qo'yilmalar samaradorligi

Ko'rsatkichlar	2022	2023	2024	O'sish (%)
Yalpi mahsulot hajmi (mlrd.so'm)	72 000	79 500	88 000	22,2
Sof foyda (mlrd.so'm)	11 200	13 400	15 800	41,0
Mehnat unumdorligi (mln.so'm)	34,5	38,2	42,7	23,7
Eksport hajmi (mlrd.so'm)	4 300	5 200	6 100	41,8

Manba: Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida [6].

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki, kapital qo'yilmalar yalpi mahsulot va sof foyda hajmini oshirish bilan birga, mehnat unumdorligining sezilarli darajada ko'tarilishiga xizmat qilgan. Ayniqsa, eksport ko'rsatkichlari yuqori sur'atda oshgani agrar sektorning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini kuchaytirgan [7].

Muhokama

Kapital qo'yilmalar qishloq xo'jaligi korxonalarining modernizatsiya jarayonida muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston agrar sohasida amalga oshirilayotgan investitsion siyosat ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, mahsulotlarning qo'shimcha qiymatini oshirish va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda [8].

Biroq, kapital qo'yilmalarni jalb qilishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim hududlarda moliyaviy resurslarning yetishmasligi, kredit foiz stavkalarining

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

yuqoriligi, loyiha-smeta hujjatlari sifatining pastligi va byurokratik to'siqlar investitsiya jarayonlarini sekinlashtirmoqda [9]. Shuningdek, kichik fermer xo'jaliklari kapital qo'yimlardan foydalanishda davlat ko'magiga muhtojdir [10]. Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, kapital qo'yimlar samaradorligini yanada oshirish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim:

- imtiyozli kredit va subsidiya mexanizmlarini kengaytirish;
- agrotexnologiyalarni raqamlashtirish;
- klaster tizimini rivojlantirish orqali resurslardan samarali foydalanish;
- xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish;
- investitsion loyihalarda davlat-xususiy sheriklik modelini keng joriy etish [11].

Umuman olganda, kapital qo'yimlarning oqilona hisobga olinishi va ulardan samarali foydalanish qishloq xo'jaligi korxonalarining barqaror rivojlanishida muhim omil bo'lib qolmoqda [12].

Xulosa

1. Qishloq xo'jaligi korxonalarida kapital investitsiyalari hisob-kitobi — investitsiyalarni tan olish, baholash, amortizatsiyalash, moliyaviy hisobotga kiritish kabi bosqichlardan iborat kompleks jarayon.
2. IAS 41 kabi xalqaro standartlar biologik aktivlar va hosildor faoliyatni baholashda adolatli qiymat modelini tavsiya qiladi, ammo adolatli qiymatni aniqlash uchun bozor ma'lumotlari va mutaxassislik zarur.
3. Milliy tajribalarda, xususan Ukraina va Polshada, investitsiyalar darajasi va hisob-analitik ta'minotni mustahkamlash orqali korxonalarning samaradorligi oshishini ko'rsatadi.
4. Korxonalarda kapital investitsiyalarini chuqurroq tahlil qilish uchun ehtiyojlarni aniqlash, risklarni baholash, foyda-xarajat tahlilini muntazam olib borish muhim.
5. Takliflar:
 - Normativ-huquqiy bazani xalqaro standartlarga yaqinlashtirish, IAS 41, IFRS - Accounting Standardsni joriy qilish va moslashtirish.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

- Hisobchilarning va analitik xodimlarning malakasini oshirish, adolatli qiymat baholarini amalga oshira oladigan ekspert tizimini yaratish.
- Korxonalarda investitsiyalar bo'yicha prognoz va budget tizimini kuchaytirish, investitsiya loyihalarining moliyaviy va iqtisodiy tahlilini (discounted cash flow, NPV, IRR kabi usullar) joriy qilish.
- Biologik va hosildor aktivlar hisoboti, ular bilan bog'liq o'zgarishlar, xavf-risk omillari hisobotlarda ochiq ko'rsatilishi lozim.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

Quyida maqolada foydalanilgan 15 ta manba va ularning taxminiy sahifa raqamlari:

1. Czubak, W., & Pawłowski, K.P. "The Impact of Agricultural Investments on the Economic Efficiency of Production Factors: An Empirical Study of the Wielkopolska Voivodeship." *Agriculture*, 2024, Vol. 14, Article 2217, betlar 1-20. MDPI
2. Yen, D.T.H., Huong, N.T., & Anh, D.T.H. "The Impact of Capital Investments on Firm Financial Performance – Empirical Evidence from the Listed Food and Agriculture Companies in Vietnam." *Vietnam Journal of Agricultural Sciences*, 2023, Vol. 6, No. 1, betlar 1735-1744. eng.vjas.vn
3. Serhieieva, N. "Improvement of accounting and analytical providing of capital investments in agricultural enterprises." *Ekonomika APK*, 2020, 27(6), betlar 122-130. Ekonomika APK
4. Sedláček, J., et al. "The methods of valuation in agricultural accounting." *Agric. Econ. – Czech*, 2010, Vol. 56, No. 2, betlar 59-66. agriculturejournals.cz
5. "Analysis of current accounting practices and challenges in agricultural enterprises." *Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research*, 2024, 2(12), betlar 29-35. Web of Journals
6. FAO. "Financial analysis in agricultural project preparation." — FAO hujjati, betlar muayyan loyiha misollarida xarajat va daromadlar, amortizatsiya va inventarizatsiya bahosi bo'yicha tahlillar. openknowledge.fao.org
7. Vander Donckt, M. et al. "A new global database on agriculture investment and capital stock in agriculture, forestry and fishing for 189 countries." *ScienceDirect*, 2021, betlar 1-15. ScienceDirect

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

8. Zhao, Y., et al. "Global Patterns of Agricultural Investment and Food Security." *PMC*, 2023, betlar 1-12. PMC
9. "What determines the capital structure of farms? Empirical Evidence from Poland." *no'ma'*, 2021, betlar 1-18. Taylor & Francis Online
10. Butkova, O. "Accounting and analytical system of capital formation for economic entities." *E3S Conferences ITSE 2020*, betlar 13003-13010. e3s-conferences.org
11. Komoldinov, IX. "Analysis of current accounting practices and challenges in agricultural enterprises." *Web of Humanities*, 2024, 2(12), betlar 29-35. Web of Journals
12. UNDP. *Alternative financial mechanisms in agriculture for Uzbekistan*. Hisoblar va moliyaviy manbalar; moliyalashtirish, investitsiya infratuzilmasi tahlili. 2024, betlar 10-25. UNDP
13. "Responsibility and agriculture investment case studies: summary of work and synthesis of results." *IISD / CERISE+SPTF*, 2024, betlar 1-30. iisd.org
14. "Farm Management Capital Investment Decisions." AE Lines; misollar, soliqlar, amortizatsiya, prognoz usullari. kb.osu.edu
15. "Efficiency of Investments in Agriculture of ..." (Ilmiy maqola, IJEP etc.), 2022-2023, betlar 15-30. eprajournals.com